

credo

evangélikus folyóirat

XXIX. ÉVFOLYAM
2023/3. • 1800 FT

POÉZIS
„E vers is valóság, akár az álmod / Az élet: szív és kés egy-szín alatt. / Szemeddel az egész tengert
halászod / s horoggal mit fogsz? egynéhány halat.” (WEÖRES SÁNDOR)

Tartalom

- BOLDOG ZOLTÁN:** *A hitelesség határai* 1
- VERES EMESE-GYÖNGYVÉR:** *„Istenemmel”* 3
- FÓRIS ISTVÁN:** *Csángo vagyok / Ima a harctéren* 8
Gondolják miért jöttem? 9
Béke egy napon / Húsvéti üdvözetem 10
Nem félek / Húsvét napja 11
- FALUSI MÁRTON:** *Isten négy útja a kortárs költészethez* 12
- VÖRÖS ISTVÁN:** *Ki a legmodernebb európai?*
Sík Sándor életműve kapcsán 22
- FABINY TAMÁS:** *Légy föld, amely gabonát terem* 28
- GÁNC S TAMÁS:** *Születésnap i zsoltár* 33
- ZSUGYEL JÁNOS:** *Dér Endre lelkeszi pályája és kényszerű pályaelhagyása* 34
- S. BÉRES BERNADETT:** *Műalkotások párbeszéde*
Molnár Krisztina Rita Csontváry című verse 37
- BÁLINT GYÖRGY:** *Isten tízparancsolata* 44
Vasárnap i ima / Mi Atyánk 45
- K. SEBESTYÉN NÓRA:** *Szembesítés és szembenézés*
Líra a tragédiában és a Tragédia a lírában – Madách és József Attila egy-egy versszakáról 46
- FÓRIS ISTVÁN:** *Karácsony est...* 50
- RUZSA GYÖRGY:** *Az evangélikus régió szerepe az orosz ikonművészetben a 19. században*
Megjegyzések Stefan Vákevä egy alig ismert és Friedrich Faber ismeretlen ezüstborítású ikonjához 52
- JÁMBOR JÁNOS:** *Cím nélkül, levél a frontról / Hazatérés* 60
Bizzál / A vasárnap 61
Érzéseim kifejezése / Cím nélkül 62
- CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN:** *„Az öreg úrnak van egy tamburája...”* 64
- STURCZ NOÉMI:** *Vers és népdal, műköltészeti szövegek a néphagyományban*
Czuczor Gergely verseinek továbbélése a népzeneben 74
- ERDŐ GYÖRGY:** *Nagypénteki ima / Húsvéti ima* 84
Köszöntő szüleinkhez 85
Hallgass a harang szavára / Temetési ének 86
- LŐCSEI PÉTER:** *„Istent nem hiszem, hanem: tudom”*
Adalékok Weöres Sándor korai istenélményéhez 87
- VARGA EMŐKE:** *Illusztrált költői mű* 97
- AYHAN GÖKHAN:** *Megszólítás* 105
- SCHRANZ ÁRON:** *Megismételni a már kimondott szót* 106
- PETRŐCZI ÉVA:** *Parainézis, pokol, feltámadás*
Személyes megjegyzések a Kner-levelekhez 109

„Az öreg úrnak van egy tamburája...”¹

→ CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN

„A vén tamburás bús hangszerére
dül és pengeti, pengeti sirván,
hogy felejtse a korral-bajjal küzdő,
lenyűgözött test szenvedéseit,
hogy – mint Zschokke mondja – a zene
szellemi, mennyei fürdőjében
beteg lelke öntudatlanul merüljön
el a kedves hangok folyamába,
s felüdülve, átszellemülve tűnjék ismét elő.”²

Arany János egyik legismertebb kései verse a Tamburás öreg úr, amelyet 1877. július 12-én írt a Margit-szigeten. Sokan sokféleképpen elemezték, ám az értelmezések természetesen nem zárják ki egymást, inkább ösztönzik, részleteikből szökkentik szárba a friss nézőpontokat. Alighanem Arany inkább szomorkás, de könnyed, áttetsző asszociációs játéknak tekintette ezt a verset, semmint végső létmagyarázatnak, avagy a költői szerep mindenre kiterjedő összefoglalásának. Az ilyen irányú magyarázatok vitathatatlanul helytállóak, a jelen írásban mégsem ezekre a szempontokra tenném a hangsúlyt. Inkább arra, hogy mit és hogyan fejez ki ez a vers Arany János és a korabeli zeneélet viszonyából.

Kodály Zoltán 1952-ben, Arany János népdalgyűjteménye (ma használatos nevén: a *Dalgyűjtemény*) első kritikai kiadásában³ lényegesnek ítélte a *Tamburás öreg úr* figurája és a zenélő, idős Arany párhuzamait.⁴ Szerinte a vers a *Dalgyűjtemény* egyes darabjaira és előadásmódjára is utal. Ezt az alábbiakban evidenciának tekintem, s a tanulmány második részében majd Kodály ösztönzésére további kapcsolatokat keresek a vers és az 1874-ben lezárt kottás kézirat között. A kiragadott motívumok természetesen

csupán kis részét alkotják a vers gazdag témarendszerének. A mostani elemzés fókuszában egyetlen dolog áll: maga a címadó hangszer, a tambura.

Mit tudunk a tamburáról és a tamburásokról? Voltaképp sajnós csak elmosódó adalékokat, s állandó kérdésként vetődik fel, vajon mikor pontosan milyen hangszert jelöl ez a kifejezés. Az oszmán-török udvari zenekultúra egyik fontos hangszerének, a *tanburnak* az egyszerű, mondhatni, népzenei kistestvérei feltehetőleg már a hódoltság korában eljutottak Magyarországra. Ilyen nevű hangszertípusok a délszláv népek és a görögök körében máig használatosak.

A *tambura* szó és a hangszer sem számít gyakran a régebbi magyar irodalomban. Amikor Arany a lantot vagy a kobzot említi verseiben (*A walesi bárdoktól a Mindvégigig*), voltaképp kultúrtörténeti motívumokhoz kapcsolódik. Zrínyi, majd Kölcsey és a reformkor költői, köztük természetesen Petőfi is érintett ebben az asszociációs láncban. A bárdköltészet, a hazafias tárgyak és a magánélet lantosai magasztos vagy legalább elegáns hangszert választottak szavaik nyomatékosítására. A tambura ezekhez képest a magyar hagyományban sosem szerepelt ilyen előkelő helyen. Szórványossága össze-

→ *Csörsz Rumén István* (1974): az irodalomtudomány doktora, régizenesész, az MTA BTK Irodalomtudományi Intézete XVIII. Századi Osztályának tudományos főmunkatársa. Kutatási területe a régi magyar énekelte költészet, a 18–19. századi közköltészet variálódása, a közép-európai metrikai és dallamrendszerek.

függhet azzal, hogy nem annyira magyar, hanem inkább délszláv muzsikások kezében említik a 16–17. századi források, emlékiratok. A nyelvtörténészek legkorábbi adatként a Káldi György-féle bibliafordítást említik (1626): „...kimenének az asszonyállatok énekelve Saul király eleibe vigasság dobjaival és tamburákkal...” (1Sám 18,6) Az eredeti textusban azonban nem húros hangszerek szerepelnek, hanem cintányérok (vö. „harsogó cimbalom”, azaz görögül *kümbala*). 1627-ben *tomburás* alakban találkozunk a szóval. Szerepel a kifejezés Comenius *Janua...* című tankönyvének magyar változatában is (1643), amelyből két évszázadon át tanultak latinul a diákok. Itt húros hangszert jelöl, de kissé általánosan:

„A tombora áll húrok-ból, melyek húrtekerő szegecskéekkel megvonattatnak.”⁵ A hangszer elsődlegesen délszláv (horvát és szerb) környezetben terjedt el, a *Szigeti veszedelem* tanúsága szerint Szigetvár egyik védőjét Tamburás Istóknak hívták,⁶ 1676–1681-ben pedig Erdélyben Tamburás Mihályt említik a források.⁷

Az 1770-es években a krakkói magyar diákok karácsonyi énekében olvashatjuk: „...ékesen tomburálnánk...”⁸ A mennyországban pedig – a vigadozó magyarok nagy öröme – a zenélő angyalok egyike is e hangszeren játszik: „...egyik angyal tomborál, tomborál, arra minden szent ugrál...”⁹ Szintén közköltészeti adat az Arany által is jól ismert *Árokszállásánál* (*Nagyidánál*) volt a *veszedelem* kezdetű, ponyván is kiadott cigánycsúfoló egyik sora: „...hányd el fátat, tamburádat...”¹⁰

Balla Antal kéziratos zeneelméleti tanulmánya *A hangról és annak természetéről* (1774) külön fejezetben kutatja, *Az Tombora és Czimbalom honnét vette eredetét*. A kifejezés nála egyértelműen citeraféle hangszert jelöl (a püthagoreusok monochordját), fekvő hangszertesten lefogott hangokkal.¹¹ A szerző Nyáregyházán írta művét, tehát jó eséllyel az alföldi szóhasználatot követte. A *Hasznos Mulatságok* 1819-es cikkében¹² az eolhárfa kapcsán említik, azaz itt

citera vagy *psalterium* jelentésre gyanakodhatunk. 1821-ben egy epigramma ugyancsak a monochordra látszik utalni: *A' Tombora, és Czimbalom*.¹³ Máskor összeolvad a lant vagy a koboz jelentésével, például Sándor István a *Sokfélében* (1798)¹⁴ Tinódi címere kapcsán használja.

A viszonylag ritka hangszernév fel-felbukkan irodalmi művekben is. Szempontunkból a legfontosabb Dugonics András Etelka-sorozatának kései, ma már kevésbé ismert kötete, a *Jólánka, Etelkának leánya* (1803–1804). Arany 1855-ben kedves ifjúkori olvasmányai között említi a Dugonics-regényeket, így szinte bizonyos, hogy ezt is olvasta.¹⁵ A *Jólánka* szövevényes történetében a tambura hangsú-

lyos, sokszor visszatérő motívum, s többen is játszanak rajta. A férfi hősök, a Hadnagy és Gyulafi tamburázással múlatják az időt, s a hangszer pengetésével úzik el bánatukat.

Jó eséllyel valóban volt a honfoglaló magyaroknak hosszú nyakú lantja, ha nem is épp a későbbi tamburákkal azonos, s nem is érzékeny dalokat énekeltek mellette. Arany szempontjából lényeges, hogy a széles körű divat ellenére nem a fiatalság kezdett tamburázni, hanem egy idős remete, aki zsolttárokot énekel tamburakísérettel, s Dugonics a hajdan népszerű közmondást is épp e fiktív szereplő történetével magyarozza:

„Mind tamburázni, mind a' tambura mellett ékesen énekelni tudott a' Remete. Ha a' Zsolttárok-nak el-dallásához kezdett; nem szakadhatott vége. Ugyan-azért köz-beszédbe-is vevődött Szent Iván' énekének hossza.

Mind tamburáját, mind tamburája mellett az éneket nagyon csudállotta a' Hadnagy; az-után meg-szerette; utoljára próbálgatni-is kezdette. Két-három hét alatt (mert éjjel-nappal rajta vólt) mind az énekben, mind a' tamburázásban annyira ment: hogy nem csak a húrokat imígy-amúgy verné; hanem azoknak billegtetésével-is, szavának ékes hangjával is gyönyörködtetné a' tanúlt füleket.

„A bárdköltészet [...] lantosai magasztos vagy legalább elegáns hangszert választottak szavaik nyomatékositására. A tambura [...] a magyar hagyományban sosem szerepelt ilyen előkelő helyen.”

Mivel pedig ezen üdejében az Ének-szerzésben igen gyakorlatlan vala; a' tambura mellett azon énekeket dallotta, melyeket régenten *Etelkátúl* hallott, fejébe-is tartotta. [...]

Ennek a' *Hadnagy*nak egy Nemes-emberhez-illő hajlandóságait sokszor észre-vevén a' *Remete*; ötlet mind a' tamburára, mind az ének-szerzésre (pedig igen kevés üdő alatt) szerencsésen meg-tanította.

Mind ezeken fölül: különös tamburát-is faragott az ő számára (szépet, takarékos, és igen-jó hangzatút), és azt néki oda-ajándékozta. Úgy bele-kapatta pedig a' régi *magyar* énekekbe-is: hogy csupán-csak a' tambura, és e' mellett ama' régi *magyar* dallak lennének (itt maradtában) leg-kedvbesebb foglalatosságai.”¹⁶

Dugonicsnál a fiatal leányok éppoly szívesen tamburáznak és énekelnek hozzá: „Tudott pedig a' leány tamburázni-is. Nótái-is igen magyarosok voltak, és éppen olyanok: melyekkel (*Sepel-szigettye* körül) a' *Magyar* Kis-aszszonyok élnek. De ki-teccett minden álladalmából: hogy semmi víg dallakat nem tud. Ha tudott-is valaha, ezen környűl-állásaiban el-felejthette. A' tamburának elő pöngetései-is igen szomorúak voltak.”¹⁷

A szó sokféle hangszert jelölhetne, de ez a néhány mondat elárulja, hogy Dugonics a lant rokonára gondolt (például járás közben játszanak rajta egyes „ifjoncok”, a *Hadnagy* pedig egyszer a lován ülve is, lassú léptetés közben). Kaléta kisasszony egy ízben „a' *Hadnagy*nak vele-hozott tamburáját egy kevesé [!] meg-egyengetvén, és hóna alá vévén; azt az éneket mind dalolta elsőben, mind az-után veregette-is, mellyet (még kis-korában) édes annyától hallott”.¹⁸ Ne feledjük: Dugonics horvát családból származott, számára a tambura valamivel megszokottabb hangszertípus lehetett, mint magyar olvasóinak, akik egzotikusnak vagy régiesnek látták. Az említett *Csepel-sziget* környékén ekkoriban inkább szerb tamburásokat hallhatott, a *Jólánkát* pedig Szegeden írta, ahol szintén fel-felbukkantak bácskai tamburások. Olyannyira, hogy 1860-ban a zombori tamburások jótékonyági estet akartak adni a Dugonics-szobor javára, ám ez végül megghiúsult, s egy másik fellépésük tiszteletdíját ajánlották fel az író emlékművére.¹⁹ Talán ők is tud-

ták, mennyire szép szavakkal öregbítette hangszerük hírnevét az öreg piarista.

A 19. században megsaporodnak az adatok a magyarországi tamburásokról, de aligha beszélhetünk a hangszer általános elterjedéséről. Továbbra is kérdés, mikor jelöli a kifejezés a hosszú nyakú, mai értelemben vett tamburaféléket, s mikor utal más hangszerre, például citerára. A *Honművész* egyik 1834-es színikritikájában vitán felül az előbbiről van szó:

„Első felvonás után 's játék végével pétérváradhat tamburások hallaták magokat, 's egy lengyel,

▲ Petrovics István tamburája (56 x 12 cm, Petőfi Irodalmi Múzeum, ltsz. R.86.z1.)

három magyar és két szerb nótával kedveskedtek; az első magyart »kinek nincsen szeretője, menjen ki a' zöld erdőbe« 's a' t. zajos taps követé, 's játék után ismételteték. Ezen természeti hangászoknak pontos öszvehangzó egyszerű játékjuk mulattató, kivált olyanoknak, kik Szerémben nem jártak, 's illyesmit még nem hallottak.”²⁰

1843-ban Szabadkán, „a városligetben” a *Nemzeti Társalkodó* tudósítója hallott-látott tamburaszóra táncoló dalmátokat: „...kivált a' tavaszi hónapokban kedvtöltésül öszszesereglenek; duda, tambura kísé-

retében az úgynevezett Kólé [!] kedvelt körtánczot eljárni, főmulatságnak tartják...”²¹ Haas Mihály pécsi püspök a délszláv hősepika kapcsán említi a Markó királyfiról éneklő baranyai horvátokat 1845-ben: „A rácznak nálunk is számtalan sok dala van, különös előszeretettel éneklí mégis a' »Kralovicse Markó[«]-t tamburakisérettel.”²² 1847-ben pedig Petőfi Sándor *A nagyapa* című elbeszélésének egyik hőse is tamburázik, de ő egyértelműen magyar ember: „Vacsora után levette az öreg gazda a' szögről tamburáját, 's olyan érzékeny nótákat pöngetett rajta, hogy a' szívünk

fájt bele. A' tűz hamvadozott, csak néha lobbant föl; az öreg tamburázott, mi csendesen hallgattuk...”²³

Ez a kis adalék – bár meglehet, hogy citerára vonatkozik – rendkívül fontossá válik, ha meggondoljuk, hogy Petőfi ezt az *Életképek*ben publikálta 1847 februárjában, Aranyhoz fűződő barátsága és verses levele előtt egy-két héttel. Aranynak ez a folyóiratszám szinte biztosan megfordult a kezében, maga is közölt a

lapban. Bár sose tűnt fel eddig senkinek, de innen nézve saját, későbbi tamburásportréjában egyúttal Petőfi egyik figurája is továbbtűkröződik. Épp 1877-ben, a barátság harmincéves évfordulóján, amikor több Petőfi-idézet is felbukkan Arany műveiben, ideértve az októberi *Tetemre hívás* ritmikai-tartalmi hívójeleit.²⁴ Petőfinek lehettek valódi tamburaélményei szülőföldjén, sőt testvéreinek, Petőfi Istvánnak fennmaradt saját tamburája is.²⁵ Nem zárnam ki azt sem, hogy Arany tudott a barátja öccsének (keresztkomájának) zenei érdeklődéséről, netán hangszeréről.

1850-ben Jókai *Csataképek 1848-ból és 1849-ből* című ciklusa *A vörössipkás* című darabjában, majd 1857-ben *Az elátkozott család* című regényében is szerepel egy „rácztambura” cincogása. E korszakban egyre-másra találkozunk a hangszer nyomaival, egyfajta divatjával. A tamburások színpadi szereplésének állít emléket az alábbi, 1860-as tudósítás: „Felvonás között, a most itt levő bajai népzeneészek, az úgynevezett »szerb tamburások« léptek fel sajátkezüleg készített és sajátosságos hangszerükkel, mely kicsi darab fából és néhány rézhúrból áll. [...] A tambura minden tökéletlensége daczára nagyon alkalmas a szerb nótákra, melyek csak is ilyen gyöngébb szerkezetű hangszeren bírják érvényesíteni ábrándszerűségüket.”²⁶ Ugyanebben az évben Szegeden is voltak nevezetes tamburás fellépések, már az említett Dugonics-est előtt: „A zombori tamburások többek között énekeltek egy hős dalt Brankovics idejéből, és egy legújabbat a nép ajka után.”²⁷

Ha egzotikus, például arab vagy török hangsze-

reket említi a reformkori sajtó, szintén előszeretettel használja a *tambura* kifejezést.²⁸ 1853-ban azonban a *Pesti Napló* egy Párizsban játszott énekes bohózat betétdalairól, a *vaudeville*-ekről szólva említi a hangszernevet: „A vaudevillei dalokban néha igen sok elménczés szokott szikrázni, de általában gyengék és ügyetlenek. A költészet ez ágát alkalmi bárdok, vagy, miután bohózatokról van szó, tamburások

kezelik, kik rendesen rosszul verselnek.”²⁹

Párizsban persze semmiképp se beszélhetünk a magyarországi tamburáról, sem a néha talán ilyen névvel jelölt citeráról sem.³⁰ Ez bizony

egyértelműen *gitár*. Ahogy majd Arany versében is, huszonnégy év múltán.

Szokoly Viktor elbeszélése 1856-ban még közelebb tereli egymáshoz a két hangszertípust. A mesélő Irakban egy török tamburára tesz szert, s hamarosan egy magyar múdalt is elpenget rajta:

„Egyszer csak valami menyeyi hang üti meg füleimet. Hölgy énekelt a kert lombjai alatt tambura kísérettel a csalogányénál szebb ezüsthangon.

Tüstint futottam be Mosszulba, s egy örmény kereskedőtől 12 piaszteren vettem egy tamburát.

Ki a guitarét érti kezelni, az a tamburán is fog boldogulni. Én mind a kettőben nagyon szerencsétlen flótás voltam.

– Jó, ha hatalmas baritonhangon énekelek, nem fog a tambura accompanirozása hallatszani, – vélekedém, s elkezdék Bajzától egy románcot énekelni. Ha jól emlékszem, úgy kezdődött: »Csendes völgy ölében.«”³¹

1864-ben épp az Arany szerkesztette *Koszorúban* is felbukkan a *tambura* kifejezés, méghozzá a kínai színház hangszereinek sorában, vagyis jó eséllyel a *pi-pa* vagy valamely hosszabb nyakú kínai lant-hangszer gyűjtőneveként.³² Ballagi Mór nagyszótára (1867) szintén egyértelműen lantfélére utal.

1850. augusztus 22-én, szintén a *Hölgyfutár* című folyóirat *Nyílt posta* rovatában olvashatunk egy *Vak tamburás* című versre adott választ a szerkesztőség-

„A tambura a magány attribútumaként szerepel Tóth Kálmán egyik műdalában is: »Mint a csonoplai tamburás / Ugy iszom én magam, egyedül...«”

től, jó eséllyel Nagy Ignáctól: „Vak tamburás’ irójában tehetség van, jobbat várunk tőle első fellépésül, s idővel aztán majd talán ezt is adhatjuk.”³³ Ezt a verset sehonnán sem ismerjük, szerzőjét nem tudjuk azonosítani. Ugyanakkor elgondolkodtató, hogy 1850-ben, a szabadságharc után jelentős anyagi gondokkal küzdő költők, köztük Arany és Tompa Mihály is publikáltak a lapban. Ugyanebben a rovatban a *Bejére* című „beszélyt”, azaz elbeszélő költeményt is említi a szerkesztő, amely Zalár József munkája lehet, aki ugyanebben az évben *Kelemérbe és Bejére* címmel adott ki költeményt. Arany olvashatta ezt a megjegyzést, mivel többször publikált a lapban; saját későbbi szerkesztői megjegyzései, versbírálatai hasonló szigorral szólnak a beküldött versekről. Mindenesetre egyelőre senkihez sem tudjuk kötni az említett költeményt, pedig talán fontos volna a huszonegy évvel későbbi Arany-vers szempontjából. Ha hihetünk Ercsey Sándornak, 1880-ban a Margit-szigeten, szállodai szobájában gitározva is „vak koldusnak” nevezte magát. Erre még visszatérünk. 1864–1865-ben *Az Űstökös* egyik, álnéven publikáló szerzőjét is *Tamburásnak* hívták, noha nem tudjuk, kit jelöl.³⁴ 1871-ben a *Ludas Matyi* egyik gúnyversét jegyzi egy bizonyos Vén Tamburás.³⁵

A tambura a magány attribútumaként szerepel Tóth Kálmán egyik műdalában is: „Mint a csonoplai tamburás / Ugy iszom én magam, egyedül...”³⁶ Az említett Csonopla (Csonoplya) nevű falu szintén a Bácskában található, így jó eséllyel lanttestű tamburára gondolhatunk. 1861-ben Kempelen Győző is idézi a mondást,³⁷ Margalits Ede pedig két idetartozó közmondást jegyez fel 1896-ban: „Iszik mint a csonoplai tamburás. (Egymagában.) Hárman vannak mint a csonoplai tamburások.”³⁸

1857-ben Abonyi Lajos *Szegény Szűcs Marcsa* című elbeszélésében,³⁹ a közismert ballada átdolgozásában többször is felbukkan a tambura, amely mellett énekelnek, például magát az ihlető dalt. Ez lehetne akár citera is, ám az egyik jelenetben a hős nő kiveszi a tamburás kezéből, s maga játszik rajta tovább, ez pedig a citerával nehezen képzelhető el, mivel vagy ülni kell hozzá, vagy asztalra helyezve állva kell játszani rajta. Alighanem ez is lanttestű

tamburára utalhat, akár a két hangszer ötvözetét alkotó tökciterára, amely citerahangolású és -játékmódú, de lopótök testéből készül, így lanttartásban kell rajta játszani. Pataky Adrienn a tök mint közös motívum és alantas anyag kapcsán felveti, hogy a *Tamburás öreg úr* hangszere párhuzamot sugall a mindössze három nappal korábban, 1877. július 9-én írt *Naturam furcâ expellas* tökharangjával, tágabban pedig a Vojtina-versek népihangszer-listájával is.⁴⁰

1868-ban a Duna–Tisza közén élő prélók (szerbek) kapcsán említi a *Fővárosi Lapok*, hogy hangszerüket hasonlónak hallja a citerához, de már egy gitárforma mélyebb társuk is van (basszprím? brács?): „...bár a mellőzhetlen dudás is ott van, a gazda széles jó kedvében még a »tamburásokat« is elhivatja. Négyen-öten vannak egy csapatban, mind tamburával (e citerához hasonló hangszerral) van közöttük egy guitarre-t verő is, – ez a mély hangokat adja. Ezek tamburáznak, és énekelnek mellette sokszor az elmúlt harci időkből: »Tyilim tkala Kosuthova nána.« (Vásznat szövött Kossuth anyja).”⁴¹

Az Arany-vers keletkezése előtt Pesten számos tudósítást olvashatunk tamburásokról. A tizennégy tagú zombori tamburazenekar – nyugat-európai turnéra készülve! – 1873-ban az Angol Királynő szálloda ebédlőtermében, a Pannonia Szállóban és Privorszky sörházában is muzsikált, vagyis egészen különböző közönségnek.⁴² Az év őszén belgrádi tamburások vendégszerepeltek a Tabánban.⁴³ Külön érdekesség, hogy Nyáry Albert akadémiai székfoglalója immár zene-történeti távlatba is helyezi a hangszert: „Bármily nehezünkre essék is jelen korunkban cigányzenekart vonó nélkül képzelnünk, annyi mégis bizonyos, hogy cigány-zenészeink Mátyás király idejében nemzeti dalainkat a mostani szerb tamburások módjára pengették. Beatrix királyné csepel-szigeti cigány-zenészei kobzokon játszottak.”⁴⁴

Látszólag cigány tamburást szólít meg (némileg Vörösmarty vén primásához hasonlóan), de sokkal inkább a hazafias magyar dalokra biztat egy Gyula álnevű költő *A kecskeméti reform. főiskolai zenekar vajdájához* szóló versében (1871):

„Vajda, a teremburádat!
Vedd elő bús tamburádat,
Vedd elő csak, rajta hát!
Verd ki rajta, verd ki búsan,
Fájdalommal telve dúsan,
Hogy mi bántja e hazát!”⁴⁵

Arany verse szempontjából az is fontos, hogy Gyula a régies (lantra, kobozra, virginálra stb. is alkalmazott) *verni* igével buzdít a tambura pengetésére. Arany is e „szétcsúszó” jelentésű igével és a *kopogó* jelzővel utal a hangszer elavultságára, az előadás esetlegességére.

A Balla-féle 1774-es tanulmány a *tambura* szó más irányú magyarozatára vonja figyelmünket: a *zengő tambura* a *zongora* szó megalkotásához vezetett a nyelvújítás korában. Arany már ezt tekintette természetesnek a korábbi *klavir* vagy *pianoforte* szavak helyett, de alighanem ismerte a szóösszevonás történetét, így a rejtőzködő *tambura* kifejezést is.

Meglepő, hogy a tambura nemcsak hangszert jelölhetett, hanem egy esetben ’ősdi kotta’ értelem-

ben is használják. 1845-ben a református énekeskönyvek gyér kínálatát ostorozzák, Maróthi György 1735-ös négyszólamú zsoltárkiadására célozva: „Van ugyan *Maróthinak* egy régi tamburája, de minden czélszerű bevezetés vagy utasítás nélkül, mellyben a’ tactus a’ farkas és farkatlan hangjegyeken bukácsol föl ’s alá.”⁴⁶ Ezt Arany jó eséllyel olvasta, hiszen épp ezekben az években szervezett kántust a szalontai diákokból (a szerző egyébként Kölcsey versét, a *Csolnakont* is idézte a cikkben, amelyet Arany szintén kedvelt és lekottázott 1874-ben). Neki ugyancsak feltűnhetett a szó több jelentése.

Jóllehet a *tambura* kifejezés Szalontán a 19–20. században egyértelműen a citerát jelölte,⁴⁷ valószínűleg Bolond Istók mégsem citerázni tanult Debrecenben, hanem gitározni. A *Második énekből* kihagyott szakasz szerint „hallgatni eljárt egy vén tamburáshoz”,⁴⁸ aki persze citerás vagy akár valódi tamburás is lehetett. E sorokat Arany még a *Dalgyűjtemény* (1874) és a *Tamburás öreg úr* (1877. július 12.) előtt írta, a II. ének 1863 és 1873 között készült.⁴⁹ Ilyen értelemben csak másodlagos adatnak tűnik, s ne feledjük: Istók hallgatni járt az öreg zenészhez, nem feltétlenül tanulni. A kész szövegből kihagyott sorok épp arra utalnak, hogy a hős – aki csak részben azonos a diák Arany Jánossal – ekkoriban képzőművészeti és zenei érdeklődése közt ingadozott. Logikai alapon azonban afelé húznak az adatok, hogy Arany (és Bolond Istók) Debrecenben kifejezetten gitározni tanult, így talán az említett személy is ilyen hangszeren játszott. Már amennyiben nem képzelt alak.

Egy apró részlet mégis összeköti a két szövegrészt. Annyira magától értetődőnek tartjuk, hogy a *Tamburás öreg úr* csakis maga Arany János lehet, hogy jó ideje senki se gondolkozott el azon, hogy mi volna, ha az idős zenész alakját ugyanúgy kétrétegű motívumként fognánk fel, mint magát Bolond Istókot. A vers hőse természetesen részben Arany, részben azonban valaki más, akit kívülről látunk. A *Tamburás öreg úr* megírása után pár héttel, 1877. augusztus 2-án írta például *Az öreg pinczér* című zsánerversét, amely számos, a zenélő öreg figurájára utaló apró reflexiót rejt. Ezúttal persze épp azt vesszük evidenciának, hogy Arany egy külső személyt, egy létező, Mar-

git-szigeti pincért ábrázol a versben. Tarjányi Eszter és az őt megerősítő S. Varga Pál gyanúja szerint azonban ez is az „önironikus biográfémák” sorából való,⁵⁰ természetesen nem ugyanannyira azonosítható módon, mint a *Tamburás öreg úr*, amelyre könnyű ráolvasni Arany zenélési szokásait, repertoárját. Ha ez így van, akkor nem vethetjük el azt a lehetőséget sem, hogy a tamburázó öregember egyszerre azonos Arannyal és például egy konkrét, általa látott zenésszel. Akár azzal, akit Bolond Istók szokott felkeresni Debrecenben. Akár egy másikkal, akiről ugyanúgy nem tudunk semmit, mint a Margit-sziget német pincéjéről, de talán épp ott, a fák alatt muzsikált koldusként. Egy ilyen ismeretség nem feltétlenül régi, ugyanakkor előhívhat mély emlékeket, összemósódhat a költő saját muzsikálásának élményével, zenészpórtéjával.

Tari Lujza hívta fel a figyelmet a korábbi szakirodalomban előforduló félreértésre, miszerint Arany zongorán, gitáron és tamburán is játszott.⁵¹ Ez már valóban csupán a nevezetes vers visszavetítése Arany zenetudására, hiszen semmi sem igazolja, hogy valaha lett volna a kezében tambura. Esetleg citerázni volt módja még Nagyszalontán (ahol később Kodály is gyűjtött citerás repertoárt), netán Nagykőrösön, s a Dél-Alföldön általánosan használták alternatív névként a tamburát a citerára. Ennek szerepe azonban véleményem szerint inkább csak azért fontos a konkrét vers genezisében, mert egyre tágabbá, elmosódottabbá teszi a szó jelentését. Az 1877-es vers hőse épp játékmódjával és repertoárjával árulja el, hogy nem citerán s nem is valódi tamburán játszik: „...emlékezetes néki minden accord...”⁵² A dallamon túl tehát a hangzatok is fontos részét képezik az előadásnak. Bartalus István visszaemlékezése szerint viszont Arany csak kevés akkordot használt, ugyanakkor a dallamot „mind a tizenkét létranemben” könnyen játszotta. A gitár

tehát kissé tamburaszerűen szólalt meg a kezében, legalábbis dallamcentrikusan. Alighanem emiatt is jellemzőnek érezte magára egy másik hangszer és a képzelt-valóságos játékos vonásait.

Végül a kiszolgáltatottságról s arról, hogy a tamburás „fél-süket és fél-vak”. A részleges vagy teljes vakság miatti félelem végigkíséri Arany egész életét. Valószínűleg örökletes szembaja is volt, s mint

tudjuk, édesapja megvakult egy időre, ahogy évtizedekkel később gyakorlatilag Arany maga is. A vakság és az énekmondó-szerepkör összetartozása nem volt kétséges előtte, Homéroszra vagy a távoli és közelebbi népek gyakran vak énekeseire

is gondolhatott. Másfelől viszont a látható világ bezárulása a zenei mikrokozmosz, a saját dallamismeret zárt világa felé fordítja a tamburás öregember figyelmét. Ám egyúttal hallása sem tökéletes már, ahogy ezzel sajnos Arany is meg kellett harcolnia. A látástól tehát egy kívülről már csak részben megerősített *belső hallás* veszi át a stafétát. *Hangzó emlékek, amelyek tárgyi emlékeket, képsorokat hívnak elő. De van-e ezeknek bármi értéke a jelen számára? Ezen legalább annyit gyötrődik Arany, mint az érzékszervek tompulásán.*”

Az új kritikai kiadásban, a *Tamburás öreg úr* jegyzeteiben S. Varga Pál első helyen említi Ercsey Sándor emlékező írását. 1880-ban állítólag így szólt hozzá Arany, amikor a sógor benyitott lesötétített szállodai szobájába a Margit-szigeten: „Látod, öcsém, így mulatja magát az öreg vak koldus.”⁵³ Nem véletlen, hogy alig két héttel a *Tamburás öreg úr* után egy újabb hasonló figurát rajzol meg: *A rangos koldúst* (1877. július 27.).⁵⁴ Vagy a *Hagyatéék* című versben, ugyanezen év decemberében: „És ne haljak meg, mint koldus / A ki semmit sem hagyott.”⁵⁵

A kritikai jegyzetek egy Schubert-dalra, a *Winterreise* (1827) záródarabjára is ráirányítják a figyelmet.⁵⁶ Wilhelm Müller 1823-ban írta *Der Leiermann*

című versét, amely egy tekerőlantos koldusról szól, akit már senki sem hallgat szívesen; Sülyi Péter fordításában: *A verklis*. A vers ismeretén túl még azt sem zárhatjuk ki, hogy Arany hallotta, netán játszotta Kisújszálláson, zongoratanulmányai idején a szomorkás, tekerőlantot utánzó Schubert-dallamot. És a német dal 6 + 5-ös szótagszáma sem áll messze az ötven évvel fiatalabb Arany-vers 11-eseitől (bár nála az 5 + 6-os, talán a szapphikus sor magyar változatait idéző beosztás tűnik erősebbnek). Ha jobban meggondoljuk, a Schubert-dallam foszlányaira rá is lehet dúdolni az Arany-verset.

A fenti – talán túl sokfelé ágazó – adatok fő tanulságai:

1. A tambura a 19. századi magyarországi zenei műveltség része volt, bizonyos értelemben a korábbiak is. Ugyanakkor inkább nemzetiségi (szerb és horvát) hangszerként említik, a játékosok magánya vagy kivülállása is toposznak számít.

2. Arany láthatott valódi tamburásokat Pesten, akár a Margit-szigeten is, de a vers hőse egyúttal

saját zenei gyakorlatát, a magányos „pilinckázást” is tükrözi, a régies hangszer nevébe csomagolva az összes ilyen asszociációt, egy olyan hangszerbe, amely eleve kicsit periférikus, régies, nem is mindig pontosan azonosítható a magyarok számára. Ha a versnek *Gitáros öreg úr* lenne a címe, mást sugallna. Közelebb engedne a jelenkorhoz, a valóságához.

3. Nem túlgondolva, hiszen versről és nem zenei jegyzőkönyvről van szó: saját gitárjában, játékmódjában és a leírt repertoárban Arany egyszerre más, régebbi hangszereket is megtestesít. Ezért annyira fájó a befejezés: mindez együtt csak koldulásra lesz jó. A betyártól a hitújításig, a tétova ringó ütemektől az „önkint termett” saját dallamokig egyazon örvényben tűnnek el a jelenkor szeme előtt. Ahogy a két nappal később írt *Honnan és hová?* zárlatában megvallja: lantját a tömegben pengette, jószerével csak magának.⁵⁷ Ahogy az alig két héttel fiatalabb *Mindvégig*⁵⁸ a tücsökszóba vesző, hallgatók nélküli lantozásnak állít emléket. ■

JEGYZETEK

- Részlet készülő Arany-monográfiám egyik fejezetéből. A tanulmány az *Arany János kritikai kiadás* OTKA 128602. sz. pályázata keretében készült. Fontos ösztönzőnek tekintem Pataky Adrienn és Tari Lujza 2017-es tanulmányait, akik jelentős lépéseket tettek a vers hangszertörténeti kontextusának feltárására (bibliográfiai leírásukat lásd alább).
- SZTANKÓ Béla 1889. Arany János dalai. *Néptanítók Lapja*, 22. évf. 1. sz. 19–23. o. 19. o.
- KODÁLY Zoltán – GYULAI Ágost (szerk.) 1952. *Arany János népdalgyűjteménye* (1874). Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Uo. 9., 17. stb. o.
- A nyelvtörténeti adatok forrása: BENKŐ Loránd (szerk.) 1976. *A magyar nyelv történeti etimológiai szótára*. 3. köt. Akadémiai Kiadó, Budapest. 835. o.
- VII. ének, 79. és 81. versszak.
- SZABÓ T. Attila (szerk.) 1984. *Erdélyi magyar szótörténeti tár*. 4. köt. Akadémiai Kiadó – Kriterion Kiadó, Budapest–Bukarest. 1293. o. nyomán közli KÁZMÉR Miklós 1993. *Régi magyar családnevek szótára*. XIV–XVII. század. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 1043. o.
- Üdvöz légy, kis Jézuska (latin változat: Ave Jesu parvule). In: HERSCHMANN István [é. n.] *Énekeskönyve*. 1746–1797. Kézirat. Tiszáninneni Református Egyházkerület Nagykönyvtára, Sárospatak. 105. o.
- Mennyországba jer, pajtás* (18. század vége), a kritikai kiadását lásd: CSÖRSZ RUMEN István – KÜLLÖS Imola (szerk.) 2006. *Közköltészet 2. Társasági és lakodalmi költészet*. Universitas Kiadó, Budapest. (Régi magyar költők tára XVIII. század, 8.) 38/I. sz. A katonaeletre átköltött ponyvaváltozatban *domborál* alakban szerepel az íge. Faludi Ferenc is *tomborámat* alakban használja.
- CSÖRSZ RUMEN István – KÜLLÖS Imola (szerk.) 2000. *Közköltészet 1. Mulattatók*. Balassi Kiadó, Budapest. (Régi magyar költők tára XVIII. század, 4.) 94/II. sz. részlete.
- OSZK Kézirattár Quart. Hung. 1010, 23a–24a. Vö. BRAUER-BENKE József 2019. A cimbalom hangszertípus történetének forráskritikai elemzése. *Magyar Zene*, 57. évf. 1. sz. 68–93. o. 83. o. Fontos, hogy Balla a *cimbalom* kifejezést is citeraszerű megszólaltatású hangszernél említi, vagyis az ő szókincsében a két teljesen eltérő eredetű és kontextusú hangszernél egy harmadikra, a mai citerára nézve egységes.
- I. félesztendő, 367. o.
- [N. N.] 1821. A' Tombora, és Czimbalom. *Hazai, 's Külföldi Tudósítások*, 14. évf. 1/43. sz. 337. o.
- „Bal felől pedig bizonyos Tombora, Lant, vagy Koboz képi Hangszerszámot ismét bal Kézben.” ([SÁNDOR István] 1798. Egynéhány régi Magyar Könyvnek Esmértetése. *Sokféle*, 5. darab. 134–195. o. 162. o.)
- Arany – Gyulai Pálnak. (Nagykőrös, 1855. június 7.) ARANY János 1982. *Levelezés*. 2. köt. *Levelezése 1852–1856*. Szerk. Sáfrán Györgyi. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Arany János összes művei 16.) 704. sz. 554–565. o. 556. o.
- DUGONICS András 1803–1804. *Jólánka, Etelkának leánya*. Fűskúti Landerer Mihály, Pozsony–Pest. I. 107–108. o.
- Uo. 515. o.
- Uo. 305. o.
- A vonatkozó sajtóhírek: [N. N.] 1860. Különfélék. *Pesti Napló*, 11. évf. 3149. sz. [2. o.] Vö. [N. N.] Vidék. *Nóvilág*, 4. évf. 34. sz. 1860. augusztus 19., 541–542. o. 541. o.
- [N. N.] 1834. Színészet. Magyar játékszín. *Honművész*, 2. évf. 47. sz. 374–375. o. 374. o.
- BÁRTFAY József 1843. Szabadka királyi város rajza. (Vége.) *Nemzeti Társalkodó*, 12. évf. 36. sz. 144–145. o. 145. o.
- HAAS Mihály 1845. *Baranya [földirati, statistikai és történeti tekintetben]*. Lyceum könyvnyomó-intézet, Pécs. Web: <https://digitalia.lib.pte.hu/>

- hu/pub/haas-mihaly-baranya-foldirati-statisticai-es-torteneti-tekintetben-pecs-1845-1392. (Megtekintés: 2023. augusztus 28.) 81. o. Köszönöm Szabó Zoltán zenész-néprajzkutató barátomnak, hogy felhívta a figyelmet erre a fontos adatra.
- 23 PETŐFI Sándor 1847. A nagyapa. (Befejező rész.) *Életrajzok*, 5. évf. 7. sz. 199–209. o. 206. o.
- 24 CSÓRSZ RUMEN István 2017. A mesterkedő mester: Arany János korai olvasmányaihoz. *Irodalomtörténet*, 98. évf. 4. sz. 432–449. o.
- 25 Petőfi Irodalmi Múzeum, jelenleg is látható a Petőfi-kiállításán.
- 26 [N. N.] 1860. Színházi szemle (Junius 7.-én.) *Divatcsarnok*, 8. évf. 24. sz. 190–191. o. Ugyanerről a színházi eseményről: [N. n.] 1860, [2–3. o.] [N. N.] 1860. [C. n.] *Bolond Miksa*, 1. évf. 3. sz. 10–11. o.
- 27 [N. N.] 1860, 2. o.
- 28 Például Egyiptomról tudósítva: [N. N.] 1847. Kairói nők. Egyiptomi vázolatok. II. *Hon és Külföld*, 7. évf. 66. sz. 261–264. o. 263. o.
- 29 H. 1853. Francia irodalom. *Pesti Napló*, 4. évf. 1101. sz. [3. o.]
- 30 1869-ben szintén zörgő tamburákat emlegetnek egy párizsi karneváli tudósításban: [N. N.] 1869. *Fővárosi Lapok*, 6. évf. 35. sz. 140. o.
- 31 SZOKOLY Viktor 1856. Én és a mosszuli pasa. (Folytatás.) *Hölgyfutár*, 8. évf. 288. sz. 1076–1077. o. 1076. o.
- 32 -IG 1864. Chinai színházak. *Koszorú*, 2. évf. 25. sz. 592–594. o. 593. o.
- 33 [N. N.] 1850. Nyílt posta. *Hölgyfutár*, 2. évf. 44. sz. 177. o.
- 34 Lásd pl. az *Ének a világ hölgyéről és a három mangaliczáról* című paródiaverset szintén TAMBURÁS álneven (*Az Üstökös*, 7. évf. [1864.] 25. sz. 199. o.).
- 35 VÉN TAMBURÁS 1871. A körmendi két sváb tanítónak emlékéül. *Ludas Matyi*, 5. évf. 12. sz. 95. o.
- 36 TÓTH Kálmán 1853. Mint a csonoplai tamburás... In: uő: *Szerelmi vadrózsák*. Beimel József – Kozma Vazul, Pest. 22. o.
- 37 „Nagyon boldog ember, ki juhokat vásárolhat. Sokkal élvezetesebb foglalkozás, mint Jósefstadtnban egyedül ülni és mint a csonoklai [!] tamburás estétől reggelig és reggeltől estig búsulni, mégpedig azzal a különbséggel, hogy az a híres bús tamburásborral áztatta el bánatát, én pedig bort nem ihatom.” (KEMPELEN Győző 1861. *7 év Jósefstadtnban*. Szerző sajátja, Szeged. 88. o.)
- 38 MARGALITS Ede 1896. *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások*. Kókai Lajos, Budapest. Web: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Szolasok-regi-magyar-szolasok-es-kozmondasok-1/dr-margalits-ede-magyar-kozmondasok-es-kozmondasszeru-szolasok-5222/>. (Megtekintés: 2023. augusztus 28.)
- 39 ABONYI Lajos 1857. Szegény Szűcs Marcsa. (Beszély egy régi nótából). Folytatás. *Hölgyfutár*, 8. évf. 267. sz. 1161–1162. o. 1161. o.
- 40 PATAKY Adrienn 2017. A tőkharang. Az önreflexív szonett szerepe Arany Jánosnál és kortársainál. *Irodalomtörténet*, 48. évf. 4. sz. 467–482. o. 474–478. o. A szerzőnek a tambura tipológiájáról szóló elemzése szintén gondolatébresztő, jelen írásom részben épp az általa felvetett gondolatok bővebb kontextusvizsgálatát tűzte ki célul.
- 41 R. Gy. 1868. A préló. *Fővárosi Lapok*, 5. évf. 215. sz. 859. o.
- 42 [N. N.] 1873. Különfélék. *A Hon*, 11. évf. 32. sz. [1. o.]
- 43 [N. N.] 1873. Mi ujság? *Nefelejts*, 15. évf. 42. sz. 501–503. o. 503. o.
- 44 NYÁRY Albert 1874. A modenai Hyppolit-kódexek VI. Akadémiai székfoglaló. *Századok*, 8. évf. 2. sz. 73–83. o. 81. o.
- 45 *Kecskeméti Lapok*, 4. évf. (1871.) 15. sz. [2. o.] Hamarosan egy válaszverset is közöltek A VAJDA aláírással: *Kecskeméti Lapok*, 4. évf. (1871.) 17. sz. [1. o.]
- 46 DOBOS János 1845. Magyar egyházi éneklésünk úgy’ a mint van. *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok*, 4. évf. 6. sz. 126–132. o. 128. o.
- 47 TARI Lujza 2017. Gitár és „tambura”. A hangzó művészet Arany János életművében. In: CIEGER András (szerk.): „*Hazám tudósi, könyvet nagy nevének!*” *Arany János pályájának művelődéstörténeti olvasatai*. Universitas Kiadó – OSZK – MTA BTK ITI, Budapest. 67–88. o. 70–71. o.
- 48 ARANY János [2019a]. *Elbeszélő költemények*. Szerk. Török Zsuzsa. Universitas Kiadó – MTA BTK ITI, Budapest. (Arany János munkái.) 325. o.
- 49 Uo. 902. o. és másutt.
- 50 ARANY János [2019b]. *Kiseb költemények*. 3. köt. 1860–1882. Szerk. S. Varga Pál. Universitas Kiadó – MTA BTK ITI, Budapest. (Arany János munkái.) 849. o.
- 51 TARI 2017, 71. o.
- 52 A mai értelemben vett tamburazenekar, amelyben a bráctambura akkordhangszerként szerepel, csak a 19. század végére alakult ki, részben annak révén, hogy épp a régi, kisebb testű gitárok átépítésével kísérleteztek a hangszerészek. Arany ilyesmit 1877-ben nemigen hallhatott.
- 53 ARANY 2019b, 791. o.
- 54 Uo. 236–239. o. 114. sz.
- 55 ARANY János 1877. A hagyaték. (December 1.) In: uo. 326. o. 144. sz.
- 56 Uo. 793–794. o.
- 57 Uo. 108. sz.
- 58 Uo. 112. sz.

Credo – evangélikus folyóirat,
a Magyarországi Evangélikus Egyház folyóirata

Főszerkesztő: Isó M. Emese

Szerkesztők: Bojtos Anita, Csermelyi József, Mádl Janka

A szerkesztőbizottság tagjai: Fabiny Tibor, Gáncs Tamás, Próhle Gergely, Tevelj Arató György

Szerkesztőség és kiadóhivatal

1085 Budapest, Üllői út 24.

Tel.: +36-1/317-5478

E-mail: credo@lutheran.hu

Olvasószerkesztő: Diószegi Rita

Korrektor: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Lapterv: Jánosi Nikolett

A borítón Jánosi Nikolett *A halász* (2014) című munkája látható.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

Felelős kiadó: Antal Bálint

ELŐFIZETŐI DÍJAK A 2023. ÉVRE:

Előfizetés egy évre: 6400 Ft

Egy szám ára: 1800 Ft

A *Credo* digitálisan is előfizethető a Luther Kiadó webáruházában.

Digitális előfizetés egy évre: 2800 Ft

Egy digitális lapszám ára: 900 Ft

Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Kft.

Felelős vezető: dr. Tomcsányi Péter

ISSN 1219-6800 (nyomtatott)

ISSN 2786-2631 (online)

A természet értékeinek védelme közös ügyünk és keresztény felelősségünk. Ebből a megfontolásból a Credo evangélikus folyóirat Impact natural környezetbarát papíron jelenik meg.

Azt mondja Pál apostol: „...mondjatok egymásnak zsoltárokat, dicséreteket és lelki énekeket, énekeljeteK és mondjatok dicséretet szívetekben az Úrnak...” (Ef 5,19) A vers (az írás, a szavalás, az éneklés és a vershallgatás) elmélyíti és gazdagítja az életet – a hitéletet. Gondolkodhatunk arról – főleg így tanévkezdés környékén –, hogy mi is a költészet, és legfőképp mire való. Mitől vers a vers? Vagy inkább azt kérdezzük, hogy ki a költő, és mi is az ő feladata. Változik-e, és ha igen, hogyan változik a szerzők szerepvállalása, s mit várunk tőlük? De elmélázhatunk azon is, hogy milyen szerepe volt a reformációnak és az evangélikus egyháznak az anyanyelvi irodalom alakulásában, amely egyszersmind kultúránk és identitásunk oszlopa is.

Lapunkban csupán felvillantunk e kérdésekből, nem megkerülve azt a problémát, hogy létezik-e, illetve milyen a kortárs keresztény költészet, érintve egy-egy lelkész-költő életművét, miközben az evangélikus népköltés neves alakjait is igyekszünk közelebb hozni olvasóinkhoz, nem csupán az ünneplésre okot adó évfordulók miatt, de azért is, mert a vers az, amiről beszélni kell.

AYHAN GÖKHAN, BÁLINT GYÖRGY, BOLDOG ZOLTÁN, CSÖRSZ RUMEN ISTVÁN, ERDŐ GYÖRGY, FABINY TAMÁS, FALUSI MÁRTON, FÓRIS ISTVÁN, GÁNC S TAMÁS, JÁMBOR JÁNOS, K. SEBESTYÉN NÓRA, LÓCSEI PÉTER, PETRÓCZI ÉVA, RUZSA GYÖRGY, S. BÉRES BERNADETT, SCHRANZ ÁRON, STURCZ NOÉMI, VARGA EMŐKE, VERES EMESE-GYÖNGYVÉR, VÖRÖS ISTVÁN, ZSUGYEL JÁNOS

kutatni | közreadni | tanulni

